

Motion till riksdagen 2005/06: MJ57

av **Kjell-Erik Karlsson m.fl. (v)**
med anledning av prop. 2005/06:182

Miljöbalkens sanktionssystem, m.m.

1 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att medlemskravet för att miljöorganisationer skall kunna överklaga domar och beslut skall ändras till 1 500 medlemmar eller betalande supportrar.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att kravet på associationsform ändras så att alla miljöorganisationer som enligt sina stadgar har till ändamål att tillvarata naturskydds- eller miljöintressen skall kunna överklaga domar och beslut.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att kravet på verksamhetstid för att miljöorganisationer skall kunna överklaga domar och beslut skall ändras till två år.

2 De svenska miljöorganisationerna

Sverige har en lång tradition av folkrörelser som arbetar för att tillvarata naturskydds- eller miljöintressen. Sveriges största ideella miljöorganisation Svenska Naturskyddsföreningen grundades redan år 1909 och har ca 168 000 medlemmar. De andra stora nationella miljöorganisationerna grundades på 1970-talet.

Världsnaturfonden WWF har varit verksam i Sverige sedan år 1971. WWF är organiserad som en stiftelse och dess verksamhet finansieras främst genom gåvor från allmänheten. I Sverige har WWF ca 138 000 betalande supportrar och internationellt har organisationen ca 5 miljoner supportrar.

Miljöförbundet Jordens Vänner är en ideell förening och en sammanslagning av Miljöförbundet och Jordens Vänner som grundades år 1976 respektive 1971. I dag har föreningen ca 1 800 medlemmar i Sverige medan dess internationella moderorganisation Friends of Earth samlar omkring 1 miljon medlemmar världen över.

Fel! Okänt namn på

Greenpeace har varit verksam i Sverige sedan 1983 och har ca 65 000 betalande supportrar och många ideellt aktiva, men är inte en ideell förening. Organisationen har 2,8 miljoner betalande supportrar världen över.

Fältbiologerna är en barn- och ungdomsorganisation som grundades 1947 och har ca 2 500 medlemmar. Svenska Ekodemiker är en studentorganisation som fick sin start efter världstoppmötet om miljö och utveckling i Rio de Janeiro 1992. Den är organiserad som ett nätverk av miljöengagerade föreningar vid svenska universitet och högskolor och har med sina 40 medlemsorganisationer uppskattningsvis uppemot 1 500 supportrar.

Utöver de nämnda miljöorganisationerna finns det mängder av andra organisationer som arbetar för att tillvarata naturskydds- eller miljöskyddsintressen i Sverige, exempelvis Sveriges Ornitologiska Förening, Föreningen Skogen, Ideella föreningen Västerhavet, Vattenvärnet, Gröna bilister samt Östra Härjedalens Biologiska Förening. I takt med att miljömedvetenheten växer föds det nya miljöorganisationer.

Sammanfattningsvis präglas Sveriges miljöorganisationer av en stor mångfald och är såväl nationella som lokala. De är organiserade på olika sätt, exempelvis som ideella föreningar, stiftelser och nätverk, och de har varit verk samma olika lång tid. Sammantaget har de en mycket värdefull roll för det svenska natur- och miljöskyddet och för det folkliga engagemanget för dessa frågor.

3 Miljöorganisationers rätt att överklaga beslut och domar

Miljöorganisationernas möjlighet att överklaga beslut och domar på miljöområdet diskuterades länge i Sverige. I många andra länder har de ansetts representativa för vissa allmänna miljöskyddsintressen och därmed kunna driva dessa intressen även i rättsprocesser. I Sverige kunde de före miljöbalkens tid överklaga miljöbeslut endast om de var berörda av beslutet i egenskap av markägare eller hade anknytning till området. Till slut infördes talerätt för miljöorganisationer genom införandet av 16 kap. 13 § miljöbalken. "Överklagningsbara domar eller beslut får överklagas av ideell förening som enligt sina stadgar har till ändamål att tillvarata naturskydds- eller miljöintressen, såvitt avser domar och beslut om tillstånd, godkännande eller dispens enligt denna balk. För att få överklaga domar och beslut skall en förening ha bedrivit verksamhet i Sverige under minst tre år och ha lägst 2 000 medlemmar."

Härmed öppnades dörren för miljöorganisationer att överklaga miljöbeslut, men genom införandet av så höga kriterier för att få överklaga stängdes samtidigt dörren för många miljöorganisationer. Två av de tre största miljöorganisationerna i Sverige är inte ideella föreningar och kan därför inte överklaga, trots att de har ett stort stöd bland allmänheten. Många av de ideella föreningarna har ett för lågt medlemsantal och kan av den anledningen inte överklaga, trots att de har ett gediget miljöengagemang och en demokratisk struktur.

Bestämmelsen i 16 kap. 13 § har sedan miljöbalkens ikraftträdande varit föremål för domstolsprövning, men tolkningen av bestämmelsen har dessvärre visat sig vara väldigt snäv, vilket gjorde det nödvändigt att förtydliga texten i paragrafen. För att bestämmelsen skall fungera som det är tänkt och för att Sverige skall kunna uppfylla kraven i Århuskonventionen och i EG-direktiv har det i propositionen Miljöbalkens sanktionssystem m.m. (2005/06:182) föreslagits en utvidgning av miljöorganisationers rätt att överklaga så att den gäller även villkor och prövningar enligt fler delar i miljöbalken.

Det är emellertid otillfredsställande att kriterierna för att en miljöorganisation skall få överklaga fortfarande är så högt satta att det i praktiken är endast några få miljöorganisationer som kan överklaga. Detta är djupt beklagligt eftersom det innebär att man inte tar vara på det djupa miljöengagemang som finns bland folkrörelserna i Sverige.

4 Ändra kravet på medlemsantal

Motiveringen att ha så höga krav på antal medlemmar anges i regeringens proposition Århuskonventionen (2004/05:65) vara att om alltför många grupperingar ges rätt att överklaga många olika beslut skulle det kunna inverka negativt på handläggningstider och fördröja genomförandet av tillståndspliktiga projekt. Många varnade för att den vidgade talerätten i 16 kap. 13 § miljöbalken skulle resultera i en kraftig ökning av antalet överklaganden och förlängda handläggningstider. Miljöbalkskommitténs utvärdering av miljöorganisationernas deltagande i miljöprocesser visade emellertid att de farhågor som fanns vid införandet inte infriats. Antalet överklagande har varit få, endast sjutton ärenden överklagades åren 2002 och 2003 av miljöorganisationer, vilket skall ställas mot att de fem miljödomstolarna avgjorde sammanlagt 1 100 överklagade mål enbart under 2003. Vidare visade utvärderingen att alla inblandade parter till mycket stor del upplevde miljöorganisationernas deltagande som positivt, speciellt om de kommer in tidigt i processen.

Regeringen menar i propositionen Århuskonventionen att många medlemmar tyder på att det finns en god uppslutning kring organisationen och dess arbete. Med detta argument borde man även ta hänsyn till de betalande supportrar som miljöorganisationerna har, och inte enbart antalet medlemmar.

Att kräva att ideella föreningar skall ha 2 000 medlemmar är ett väldigt högt krav. Helt ideella föreningar har begränsade ekonomiska resurser och deras medlemmar är aktiva på sin fritid. Således har de svårt att hävda sig i konkurrensen om medlemmarna. Liksom de politiska partierna kämpar miljöorganisationer med vikande medlemsantal. Som jämförelse så har inte ens flera av de politiska ungdomsförbunden 2 000 medlemmar. Miljöpartiets ungdomsförbund Grön Ungdom hade endast 1 204 medlemmar (2004), Folkpartiets Liberala ungdomsförbund hade samma år 1 874 medlemmar, och Centerpartiets ungdomsförbund balanserade precis på gränsen med sina 2 107 medlemmar.

Fel! Okänt namn på

Ett mer balanserat krav vore att miljöorganisationerna skall ha 1 500 medlemmar eller betalande supportrar för att få delta i rättsprocesserna. Med det kravet skulle WWF, Greenpeace och Miljöförbundet Jordens Vänner uppnå medlemskravet. Det är fortfarande tveksamt om lokala organisationer kan uppnå 1 500 medlemmar, men det är i alla fall ett mer realistiskt krav än 2 000 medlemmar.

Riksdagen bör därför ge regeringen till känna som sin mening att medlemskravet för att miljöorganisationer skall kunna överklaga domar och beslut skall ändras till 1 500 medlemmar eller betalande supportrar.

5 Ändra kravet på associationsform

För att verkligen engagera fler miljöorganisationer i de rättsliga processerna är det nödvändigt att slopa kravet på att de skall vara ideella föreningar. Som tidigare påpekats så är varken Världsnaturfonden WWF eller Greenpeace ideella föreningar, men har ändå ett stort antal betalande supportrar. Regeringen påpekar själv i propositionen Århuskonventionen att det kan verka oändamålsenligt att en miljöorganisation med ett djupt engagemang i miljöfrågor inte skall ha samma möjlighet att föra talan som andra organisationer enbart för att den valt en annan associationsform. Regeringens motivering för att behålla detta stränga krav på ideell förening är dock att de ideella föreningarna är öppna för allmänheten och att medlemmarna kan vara med och påverka. Med ett sådant medlemsinflytande kan det antas att organisationen normalt företräder sina medlemmars intressen, medan t.ex. stiftelser inte har det medlemsinflytandet.

Även WWF och Greenpeace informerar sina betalande supportrar om sin verksamhet och deras aktiviteter syns inte minst genom medierna. Organisationer som inte betar sig i enlighet med vad dess betalande supportrar anser mister dock sitt stöd hos dem. Av den anledning bör riksdagen ge regeringen till känna som sin mening att kravet på associationsform ändras så att alla miljöorganisationer som enligt sina stadgar har till ändamål att tillvarata naturskydds- eller miljöintressen skall kunna överklaga domar och beslut.

6 Ändra kravet på verksamhetstid

Kravet på verksamhetstid för att få överklaga är att föreningen skall ha funnits i Sverige i tre år. Regeringen motiverar detta krav i propositionen Århuskonventionen med att det anses tala för stadga och livskraft i organisationen. Vidare påpekar regeringen att även om mycket nybildade organisationer kan besitta stor kunskap är det logiskt att en organisation som verkat under en längre tid har samlat på sig en större kunskap som bör tas till vara. Kravet innebär också att talerätten ges till breda organisationer, dvs. organisationer som inte skapats enbart för att under kort tid driva en viss fråga.

Fel! Okänt namn på

Helt nya organisationer kan vara mycket livskraftiga. Argumentet om att verksamhetstiden skulle påverka hur stor kunskap en miljöorganisation har är inte trovärdigt. Nybildade organisationer består av människor med skilda erfarenheter och kan mycket väl besitta all den nödvändiga kunskap som behövs. Det borde inte heller vara regeringens sak att på förhand utesluta organisationer för att de eventuellt inte har tillräckliga kunskaper. Om en organisation har kraftigt bristande kunskaper kommer den knappast att kunna driva en rättsprocess långt.

Om det finns ett så starkt engagemang för en specifik miljöfråga så att en helt ny miljöorganisation får 1 500 medlemmar inom 2 års tid bör det anses vara av stort värde att organisationen engagerar sig för den miljöfrågan.

Riksdagen bör därför ge regeringen till känna som sin mening att kravet på verksamhetstid för att miljöorganisationer skall kunna överklaga domar och beslut skall ändras till två år.

Stockholm den 18 april 2006

Kjell-Erik Karlsson (v)

Owe Hellberg (v)

Peter Pedersen (v)

Karin Thorborg (v)

Sten Lundström (v)

Sven-Erik Sjöstrand (v)